

Kans op toename van de geduchte Japanse kruiskwal

Adriaan Gmelig Meyling & Inge van Lente, Stichting ANEMOON

De Japanse kruiskwal (*Gonionemus vertens*) is niet algemeen, de kans op een ontmoeting is klein. Maar een aanraking met dit dier kan nare gevolgen hebben, waaronder allergische reacties, spierkrampen, zwellingen van de keel en druk op de borst. Door toename van zeegras in de Oosterschelde en de openstelling van de Haringvlietsluis in 2018, zou dit dwergkwalletje (tijdelijk) kunnen toenemen.

Herkenning van het kwalstadium

De Japanse kruiskwal is klein ten opzichte van andere Nederlandse kwalsoorten. Volwassen exemplaren worden zo'n 2 tot 4 centimeter groot. Afhankelijk van het moment in de zwembeweging is het dier klokvormig of meer afgeplat als een schotel. In het glasachtige lichaam zijn vier dunne, vaak violet gekleurde radiale kanalen te zien. Onder ieder kanaal liggen de geelbruin tot roodoranje, bandvormige kronkelige geslachtsorganen. Kanalen en geslachtsorganen zien er in het glasachtige lichaam uit als een kruis. Op de rand van de schotel ontspringen vanuit fluorescerende gele tot smaragdgroene stippen, 60 tot 80 in lengte variabele tentakels. Geheel uitgestrekt zijn ze circa tweemaal de maximale diameter van het lichaam. Op ongeveer 4/5 van de lengte van de tentakel bevindt zich een opvallende kronkel. Op die plek bevindt zich ook een hechtschijfje waarmee de dieren zich kunnen vasthouden aan wier of zeegras. Centraal onder het lichaam zit de maag. Deze eindigt in een wat getuitede mond met radiaire violette strepen en witte mondlippen met fijne franjes.

Poliepen en larven

Japanse kruiskwallen kennen verschillende stadia. De poliepen waaruit de jonge kwalletjes (medusen) door afsnoering ongeslachtelijk ontstaan, zijn uiterst klein en worden daarom zelden gevonden. De volwassen kwallen produceren ei- en zaadcellen, waaruit zich planularlarven ontwikkelen. Deze vestigen zich op substraat (vaak schelpen) en groeien uit tot een poliep. Het poliepstadium kan jaren overleven zonder kwallen af te snoeren, waardoor de aanwezigheid in een (afgesloten) water lang onopgemerkt kan blijven.

Japanse kruiskwal, gefotografeerd op 26 juni 2011 in het Veerse Meer bij de duikplaats Katse Heule. (Bron: Silvia Waaien, Stichting ANEMOON)

Introductie en voorkomen in Nederland

De Japanse kruiskwal kwam oorspronkelijk alleen voor in het noordwestelijke deel van de Stille Oceaan. In Europa is de soort voor het eerst aangetroffen in Schotland, in 1913. Vermoedelijk kwam de soort mee met ballastwater van schepen, of als poliepen op ingevoerde oesters of scheepsrompen. De eerste Nederlandse waarneming stamt uit 1960, uit een na WOII afgesloten water nabij Ritthem aan de Westerschelde, dat was ontstaan door een bombardement in 1944. Daarna volgden incidenteel meer meldingen, vrijwel alle uit de Zeeuwse Delta. In het Grevelingenmeer werd de kwal plaatselijk veel waargenomen tussen 1976 en 1980, op locaties waar na de afsluiting in 1971 zeegrasvelden ontstonden of toenamen. Nadat vanaf 1980 de zeegrasvelden sterk afnamen, gold dit ook voor de Japanse kruiskwal. In de oostelijke Oosterschelde werd de soort vóór 1997 vrij vaak door duikers gezien. Daarna namen ook daar de waarnemingen sterk af. In 2011 werd de soort voor het eerst waargenomen op een beperkt aantal locaties in het oostelijk deel van het Veerse Meer, hier vooral tussen Japans bessenwier. Dit was zes jaar na de aanleg van de doorlaat in de

Zowel boven als onder Japanse kruiskwal. Duidelijk is te zien waar de Nederlandse naam vandaan komt. (Foto's: Silvia Waaien)

Zandkreek, waardoor het zoutgehalte in het Veerse Meer was toegenomen. Van een plaag is geen sprake geweest. De enige uitzondering vormt het Goesse Meer. Daar komt de Japanse kruiskwal al jaren achtereen veel voor.

Kans op toename

Sinds 2013 neemt in de Oosterschelde bij Bruinisse het zeegras weer toe. Juist hier, op voor toeristen goed toegankelijk locaties, wordt vrijelijk gezwommen, worden pieren gestoken en kokkels verzameld, deels ook tussen de planten van het nu nog zeldzame grote zeegras. De kans gestoken ('gebeten') te worden door een Japanse kruiskwal neemt daardoor toe.

In 2018 worden de Haringvlietsluizen op een kier gezet, waardoor een nieuw brakwatergebied ontstaat. Aangezien de Japanse kruiskwal in zowel het Grevelingenmeer als het Veerse Meer toenam na veranderingen in het zoutgehalte, is het goed mogelijk dat de soort ook van de opening

van de Haringvlietsluizen zal profiteren. Afgaande op de geschiedenis, hoeven we echter hoogstwaarschijnlijk geen grote blijvende problemen te verwachten als er inderdaad een (tijdelijke) toename van de Japanse kruiskwal zou optreden.

Meer lezen

<http://www.anemoon.org/flora-en-fauna/soorteninformatie/soorten/id/45/kruiskwal>